

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نقش فرسایش تحصیلی، جامعه‌پذیری
و مسئولیت‌پذیری در پیش‌بینی
رفتارهای پرخطر

(ویژه دانش‌آموزان نوجوان دختر)

مؤلف:

فروزان امامی

انتشارات ارسطو

(چاپ و نشر ایران)

۱۴۰۱

سرشناسه: امامی، فروزان، ۱۳۴۷-

عنوان و نام پدیدآور: نقش فرسایش تحصیلی، جامعه‌پذیری و مسیولیت‌پذیری در پیش‌بینی رفتارهای پرخطر (ویژه دانش‌آموزان نوجوان دختر)/مؤلف فروزان امامی.
مشخصات نشر: ارسطو (سامانه اطلاع‌رسانی چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری: ۱۲۱ ص.

شابک: ۸۸۰۰۰۰-۹-۹۷۲-۴۳۲-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۰۳-۱۲۱.

موضوع: مدرسه‌های متوسطه -- ایران -- افت تحصیلی -- نمونه پژوهی

High schools -- Iran -- *Educational depreciation -- Case studies

شاگردان دبیرستان (دوره دوم) -- ایران -- نمونه پژوهی

High school seniors -- Iran -- Case studies

مسئولیت در نوجوانان -- ایران -- نمونه پژوهی

Responsibility in adolescence -- Iran -- Case studies

دلزدگی -- ایران -- نمونه پژوهی

Burn out (Psychology) -- Iran -- Case studies

افت تحصیلی -- ایران -- جنبه‌های روان‌شناسی -- نمونه پژوهی

Educational depreciation -- Psychological aspects -- Iran -- Case studies*

رده بندی کنگره: LC۱۴۵

رده بندی دیویی: ۳۷۱/۲۹۱۳۰۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۹۰۰۸۹۲۷

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

نام کتاب: نقش فرسایش تحصیلی، جامعه‌پذیری و مسئولیت‌پذیری در پیش‌بینی رفتارهای پرخطر (ویژه دانش‌آموزان نوجوان دختر)

مؤلف: فروزان امامی

ناشر: ارسطو (سامانه اطلاع‌رسانی چاپ و نشر ایران)

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۱

چاپ: مدیران

قیمت: ۸۸۰۰۰ تومان

فروش نسخه الکترونیکی - کتاب‌رسان:

<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک: ۸۸۰۰۰-۹-۹۷۲-۴۳۲-۶۰۰-۹۷۸

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵

www.chaponashr.ir

انتشارات ارسطو

سیاس نامه

تشکر و سپاس بی پایان مخصوص خدایی است که بشر را آفریده و به او قدرت اندیشیدن داده و تواناییهای بالقوه را در وجود انسان قرار داده و او را امر به تلاش و کوشش نموده و راهنمایی را برای هدایت بشر فرستاده است. پس از ارادت خاضعانه به درگاه خداوند بی همتا لازم است از استاد ارجمندم جناب آقای دکتر مسعود سلیمی به خاطر سعه صدر و رهنمودهای دلسوزانه که در تهیه‌ی این اثر مرا مورد لطف خود قرار دادند و راهنماییهای لازم را نمودند تشکر و قدردانی نموده، از قادر بی همتا برای ایشان آرزوی سلامتی و موفقیت روزافزون را خواستارم.

وتشکر و سپاس از فرزند دلبندم مهدی عزیزتر از جانم که در این راستا علم رایانه را به من آموخت و در هر لحظه کمک رسانی به من را دریغ نکرد و از خداوند منان سلامتی جسم و روان، آرامش، موفقیت و عمری پر از لبخند خدا را برایش آرزومندم.

تقدیم به:

همسر عزیزم که خوشبختی و آرامشم را مدیون صفای باطنش هستم و با تحمل خود و صبر و شکیبایی مرا در این راه همراهی کرد.

و تقدیم به:

غنچه‌های زیبای زندگیم، سحرعزیزم و مهدی گلم که آرزویم و همه نیازم، خوب و سالم و پاک بودن آنان در لحظه لحظه زندگی و پیمودن راه انسانیت و تکامل آنان است.

تقدیم به :

مادر عزیزم همدمی مهربان که قلب پاکش منبع دعای خیر و وجود پرمهرش خورشید آسمان زندگی من و مشوق اصلی من در کسب علم و دانش است.

تقدیم به :

روح پدر بزرگوaram او که فکر و اندیشه‌ام را جهت بخشید و شایسته‌ترین راهنمایم بود.

تقدیم به:

به رهروان راه علم و دانش

فهرست مطالب

عناوین	شماره صفحه
پیشگفتار	۱۳
فصل یک : کلیات	۱۵
مقدمه	۱۷
اهمیت تحقیق	۲۵
تعریف متغیرها	۲۷
الف- تعریف مفهومی متغیرها	۲۷
ب- تعریف عملیاتی متغیرها	۲۸
فصل دوم : مبانی نظری	۲۹
مقدمه	۳۱
فرسودگی تحصیلی	۳۱
تعاریف فرسودگی تحصیلی	۳۱
تاریخچه فرسودگی تحصیلی	۳۵
عوامل موثر فرسودگی تحصیلی	۳۶
فرسودگی تحصیلی (شغلی) از دیدگاه نظریه پردازان	۳۷
الف- مدل تئوریک	۳۷
ب- رویکرد روانشناختی-اجتماعی	۳۷
ج- رویکرد تبادلی چرنیس	۳۸

- ۴۰ ..... د- مدل کاپنر
- ۴۰ ..... ه- رویکرد ساختاری
- ۴۱ ..... و- مدل مسلش ولیتر
- ۴۲ ..... علائم فرسودگی تحصیلی
- ۴۵ ..... پذیرش اجتماعی
- ۴۵ ..... تعریف پذیرش اجتماعی
- ۴۷ ..... بررسی پذیرش اجتماعی از دیدگاه نظریه پردازان
- ۴۷ ..... الف- نظریه راجرز
- ۴۸ ..... ب- نظریه فروید
- ۴۹ ..... ج- دیدگاه آسچاد
- ۴۹ ..... د- دیدگاه فروم
- ۵۰ ..... عوامل مؤثر بر همنوایی
- ۵۱ ..... دلایل عدم همنوایی
- ۵۱ ..... مفهوم شناسی و آسیب شناسی پذیرش اجتماعی
- ۵۲ ..... مسئولیت پذیری
- ۵۲ ..... تعاریف مسئولیت
- ۵۷ ..... ابعاد مسئولیت پذیری
- ۵۸ ..... الف - بعد شناختی
- ۵۹ ..... ب- بعد عاطفی
- ۶۰ ..... ج - بعد عملکردی
- ۶۰ ..... انواع مسئولیت پذیری
- ۶۱ ..... ۱- مسئولیت پذیری دینی

۶۱	۲-مسئولیت پذیری فرهنگی
۶۱	۳-مسئولیت‌های سیاسی
۶۱	۴-مسئولیت پذیری اقتصادی
۶۲	۵-مسئولیت پذیری مدنی
۶۲	۶-مسئولیت پذیری زیست محیطی
۶۲	عناصر مسئولیت پذیری
۶۴	اهمیت مسئولیت پذیری
۶۶	عوامل مؤثر در رشد مسئولیت
۶۶	مسئولیت پذیری و خانواده
۶۸	شیوه‌های تربیتی والدین و احساس مسئولیت
۷۰	موانع مسئولیت پذیری در محیط خانواده
۷۱	مدرسه و مسئولیت پذیری
۷۴	جامعه و مسئولیت پذیری
۷۴	شرایط و مقدمات مسئولیت پذیری
۷۶	مسئولیت‌پذیری از دیدگاه روانشناسان
۷۶	الف- دیدگاه فرانکل وجود گرایان
۷۸	ب - دیدگاه آدلر و روان شناسی فردی
۷۹	ج- دیدگاه پرز، گشتالت درمانی
۸۱	د - دیدگاه اریک برن؛ تحلیل تبادلی
۸۲	ه - دیدگاه کلاسر، واقعیت درمانی
۸۵	رفتار پرخطر
۸۵	تعریف رفتار پرخطر

تاریخچه رفتارهای پرخطر	۸۷
عوامل به وجود آورنده رفتار پرخطر	۸۷
نظریه‌های رفتارهای پرخطر نظریه زیست شناختی	۹۱
الف- نظریه روان شناختی	۹۱
ب- نظریه کنترل اجتماعی هیرشلی	۹۲
ج- نظریه سرایت و جبران کریزبرگ	۹۳
د- نظریه عمل استدلالی	۹۴
ه - نظریه رفتار برنامه ریزی شده	۹۴
و- نظریه شناختی اجتماعی بندورا	۹۵
علل انجام رفتارهای پرخطر	۹۷
انواع رفتارهای پرخطر	۹۸
الف - مصرف مواد	۹۸
الف - الکل	۱۰۰
ب- سیگار	۱۰۱
ج- قلیان	۱۰۲
د- مواد توهم زا	۱۰۲
منابع فارسی	۱۰۳
Reference	۱۱۸

پیشگفتار

این اثر با هدف تعیین نقش فرسایش تحصیلی، جامعه پذیری و مسئولیت پذیری در پیش بینی رفتارهای پر خطر در دانش آموزان دختر نوجوان اجرا شده، جامعه آماری از کلیه دانش آموزان دختر پایه یازدهم فرخشهر به تعداد ۹۶ نفر، و به صورت نمونه گیری در دسترس انتخاب شدند نوع تحقیق کاربردی و توصیفی از نوع همبستگی و پیش بینی است و ابزار تحقیق پرسشنامه فرسایش تحصیلی ۱۵ ماده بزرگسالان، را برسو، سالانوا واسچفلی (۲۰۰۷)، پرسشنامه های پذیرش اجتماعی مرلوکراون (۱۹۶۰)، مسئولیت پذیری (مولفه مسئولیت پذیری مقیاس شخصیتی کالیفرنیا)، توسط گاف (۱۹۸۴)، خطر پذیری جوانان ایرانی توسط علی زاده محمدی و احمد آبادی (۱۳۸۷)، همه پرسشنامه ها روایی و پایایی مطلوبی دارند، جهت محاسبه پایایی ابزارها از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. روش اجرا، آنلاین، بخاطر ویروس کرونا بانرم افزار گوگل فرم و برای تحلیل آماری، فرضیه ها و متغیرها، میانگینها، میانه، نما، انحراف معیارها، حداقل و حد اکثر نمره و نمودارها محاسبه شده است و داده ها از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چند متغیره همزمان و معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزار اس پی اس اس و آنوا و ضرایب، تحلیل شدند. یافته ها نشان داد، ضریب همبستگی متغیرهای پیش بین فرسایش تحصیلی، پذیرش اجتماعی، مسئولیت پذیری با

متغیر ملاک رفتارهای پر خطر، بترتیب ۰/۸۲۹، ۰/۷۳۴، ۰/۶۴۸ می باشد. شاخص‌های الگوسازی نشان داد که مدل ارائه شده دارای برازش مطلوبی بوده و بین مدل ساختاری شده با داده‌های تجربی انطباق خوبی وجود دارد. در الگوی مذکور، تمام وزن‌های رگرسیونی از نظر آماری معنادار بوده و نتایج حاکی از آن بود که متغیرهای پیش‌بین، فرسودگی تحصیلی، پذیرش اجتماعی، مسئولیت پذیری، متغیر ملاک رفتارهای پر خطر در دختران نوجوان را با ۰/۹۹ اطمینان، پیش بینی می‌کند.

فصل یک

کلیات

مقدمه :

نوجوانی دوره تغییرات مهم در زندگی اجتماعی افراد است. نوجوانان به عنوان گروه اصلی در بروز مشکلات رفتاری تلقی می‌شوند (شفر^۱ و کیپ، ۲۰۱۳ ص ۲۱۳ به نقل از آتش نفس و همکاران ۱۳۹۳). یکی از انواع مشکلات رفتاری که نوجوانان را تهدید می‌کند، گرایش به رفتارهای پرخطر است (محمدی زاده و احمدآبادی، ۱۳۸۸: ۴۷۰). گرایش به رفتارهای پرخطر شامل رفتارهایی است که فرد را در معرض آسیب به خود قرار می‌دهد و البته بیشتر صاحب‌نظران بر این باورند که آسیب تنها مربوط به خود فرد نیست؛ بلکه شعاع آسیب، دیگران را نیز تحت تاثیر قرار می‌دهد^۲ (اندوگو^۲ و همکاران، ۲۰۱۱: ۳۰۱). دیکلمنت^۳ و همکاران (۲۰۱۳) به نقل از عینی و فیاض {۱۳۹۵} نیز رفتارهای پرخطر را به خشونت و پرخوری توسعه دادند و گرایش به این رفتارها را در بر می‌گیرد که نه تنها برای فرد درگیر در این رفتار و افراد مهم زندگی اش زیان‌های جدی به بار می‌آورد، بلکه باعث صدمه غیرعمدی به افراد بی‌گناه دیگر نیز می‌شود.

طبق نتایج تحقیقات، ۲۵% تا ۵۰% از تمامی کودکان و نوجوانان در

---

1. Shaffer & Kipp

2. Ndugwa and et al

3. DiClemente

آمریکا در سنین ۱۷ - ۱۰ سالگی در معرض خطر محدودیت‌های آموزشی، عاطفی، اقتصادی و فرصت‌های اجتماعی می‌باشند که در نتیجه می‌تواند سبب سوق داده شدن آنان به سمت رفتارهای پرخطر و فعالیت‌هایی نظیر اعمال خشونت، خرابکاری، فعالیت‌های جنسی حفاظت نشده، سوء مصرف الکل و مواد، فرار از مدرسه و ترک تحصیل گردد (کروکزک^۱ و همکاران، ۲۰۰۵: ص ۹۰ به نقل از آتش نفس و همکاران ۱۳۹۳).

قوانین و برنامه‌های مربوط به مسائل بهداشتی و ارتقاء سلامتی در نوجوانان نیازمند توجه فوری می‌باشد، زیرا این گروه سنی، یک بخش عمده از جمعیت را تشکیل می‌دهند، از طرفی منابع مادی و معنوی قابل توجهی جهت آموزش و تربیت آنان سرمایه گذاری می‌گردد و بسیاری از الگوهای رفتاری در بزرگسالی، در خلال این دوران شروع و تثبیت می‌گردند، لذا بررسی رفتارهای پرخطر، انحرافات و آسیب‌های اجتماعی در نوجوانان یکی از وظایف اساسی دست اندرکاران امر بهداشت و درمان و آموزش و پرورش می‌باشد، زیرا عدم توجه به این امر می‌تواند منتج به بروز بیماری‌ها و مشکلات عدیده در آنان شده و سبب کاهش قدرت بهره وری و هدر رفتن سرمایه گذاریهای اجتماعی برای این گروه عظیم می‌گردد (ویلسون و مباحالا^۲، ۲۰۰۹: ۲۵۰ به نقل از ادیب نیا و همکاران ۱۳۹۵).

رفتارهای پرخطر نظیر اعمال خشونت و درگیری فیزیکی با دیگران، استعمال دخانیات، مصرف الکل و مواد مخدر و داروهای نشاط آور، رفتارهای پرخطر جنسی، همه از رفتارهایی هستند که می‌توانند سبب افزایش اضطراب در نوجوانان شده و زمینه را برای ابتلاء آنان به انواع بیماری‌ها و حتی مرگ زودرس فراهم آورند، به علاوه عوارض ناشی از انجام رفتارهای پرخطر شامل

1. Kruczek

2. Wilson F, Mabahala

افزایش افسردگی و ایجاد افکار و یا اقدام به خودکشی، مسمومیت ناشی از الکل و یا مستی‌های غیر قابل پیش بینی و تحریک پذیری و انجام رفتارهای پرخطر جنسی (آمیزش حفاظت نشده و زودهنگام، افزایش تعداد شرکای جنسی و حاملگی‌های ناخواسته، ایجاد بیماری‌های مقاربتی و عفونت HIV)، افزایش اعمال خشونت و درگیری‌های فیزیکی با دیگران، افزایش احتمال صدمه دیدن و یا مرگ و میر ناشی از مصرف الکل و مواد مخدر گزارش گردیده است (آتش نفس و همکاران، ۱۳۹۳: ص ۲۱۹).

از نظر گستردگی و اهمیت انتخاب موضوع پژوهش لازم به ذکر است که در کشور تحقیقات کمی و کیفی در زمینه بررسی رفتارهای پرخطر در نوجوانان ایرانی انجام شده است؛ از جمله در مطالعه‌ای مشخص گردید: ۳۴/۱٪ از نمونه‌های پژوهش ارتباط با جنس مخالف، ۳۰/۲٪ درگیر افکار یا اقدام به خودکشی، ۲۳/۱٪ تجربه استعمال دخانیات، ۸/۸٪ تجربه مصرف الکل، ۲/۴٪ تجربه مصرف مواد مخدر را ذکر کرده بودند (آتش نفس و همکاران، ۱۳۸۷: ص ۲۵).

از سویی دیگر در اولین گزارش ملی از رتبه‌بندی وضعیت سلامت در رابطه با نوجوانان ایرانی مشخص گردید که وضعیت سلامت و فعالیت جسمی و هم چنین وجود رفتارهای پرخطر در نوجوان و محیط مدرسه وی تأثیر عمده‌ای را بر درک نوجوانان از مفهوم سلامت خود می‌گذارد و به آن شکل می‌دهد به عبارتی نوجوانان با سلامت و فعالیت جسمی کافی و مناسب و عدم وجود رفتارهای پرخطر در خود و خانواده و محیط اطرافشان، دارای درک بهتری از وضعیت سلامت خود می‌باشند (حسینی قمی ۱۳۹۱) و از آن جایی که پویایی و نحوه عملکرد مدرسه و محیط آن بر بهداشت روانی نوجوانان و مشکلات رفتاری در آنان موثر می‌باشد، نقش فرسودگی تحصیلی، پذیرش اجتماعی و مسئولیت پذیری در پیش بینی رفتارهای پرخطر در

دختران نوجوانان انتخاب گردید تا به صورت عمیق تری مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

شیوع رفتارهای پرخطر، یکی از موضوع‌های جدی تهدید کننده سلامت است که در سال‌های اخیر با توجه به تغییرات سریع اجتماعی، از سوی سازمان‌های بهداشتی، مجریان قانون و سیاستگذاران اجتماعی به عنوان یکی از مهمترین مشکلات موجود در جامعه مورد توجه قرار گرفته است. به عنوان نمونه، پیش بینی شده است که تا سال ۲۰۳۰ میلادی، تنها میزان بیماری‌ها و مرگ و میر ناشی از مصرف دخانیات به ۱۰ میلیون نفر در سال برسد. اگر پیامد جسمی، روانی، اجتماعی سایر رفتارهای پرخطر مانند مصرف مواد، خشونت و رفتار پرخطر جنسی نیز به حساب آورده شود، آسیب‌های وارده چند برابر می‌شود (اسلوسکی^۱، ۲۰۰۴:ص ۵۵ به نقل از چین دوست ۱۳۹۲). هر چند که هیچ یک از بخش‌های جامعه از عواقب ناگوار رفتارهای تهدید کننده سلامت در امان نیست، اما نوجوانان در معرض خطر بیشتری قرار دارند، به طوری که بسیاری از قربانیان رفتارهای پرخطر در آینده از میان نوجوانان امروزی خواهد بود. بسیاری از نوجوانان درمقابل با دشواری‌ها و بحران دوران نوجوانی دست به رفتارهایی می‌زنند که سلامت حال و آینده آنان را مورد تهدید قرار می‌دهد. مصرف مواد، خشونت و رفتارهای جنسی پرخطر، عوامل بسیاری از مرگ و میر در سنین نوجوانی را تشکیل می‌دهند (لیندبرگ^۲ و همکاران، ۲۰۰۰:ص ۲۱۰ به نقل از احمدی سر موری و همکاران ۱۳۹۸).

فرسودگی تحصیلی در دانش آموزان می‌تواند منجر به بروز رفتارهای پرخطر شود. فرسودگی حالتی از خستگی ذهنی و هیجانی است که حاصل

1. Slusky

2. Lindberg

سندرم استرس مزمن مانند گرانباری نقش، فشار و محدودیت زمانی و فقدان منابع لازم برای انجام دادن وظایف و تکالیف محول شده است (توپینن-تانر^۱ و همکاران، ۲۰۰۸:ص ۲۳ به نقل از نعمی ۱۳۹۷). براساس نظریه فرسودگی شغلی می توان گفت که فرسودگی تحصیلی نیز شامل سه مؤلفه خستگی هیجانی، بدبینی و فقدان کارآیی است. مفهوم فرسودگی تحصیلی با برخی مفاهیم مانند مشکل خواب، نگرانی و نشخوار ذهنی هم پوشی دارد. البته باید دقت کرد وجه تمایز آنها در این است که فشار روانی، خستگی، اضطراب و علائم افسردگی به موقعیت ویژه و خاصی مربوط نیستند، اما فرسودگی تحصیلی وابسته به موقعیت خاص است، یعنی فرسودگی تنها در موقعیت مدرسه اندازه گیری می شود (مولر^۲، ۲۰۱۵:ص ۱۹۶ به نقل از بهرامی و همکاران ۱۳۹۸).

رویکرد «تحول مثبت جوانی» یکی از رویکردهای مؤثر جدید در پیشگیری از رفتارهای پرخطر نوجوانان چون خشونت، رفتار جنسی نایمن، بارداری نوجوانی، جرم و بزهکاری، سوءمصرف مواد و الکل، ترک تحصیل و افت تحصیلی می باشد. این رویکرد که از ابتدای دهه ۱۹۹۰ شروع به رشد نموده، به جای دیدگاه نقص از نوجوانی، همه نوجوانان را دارای قوت‌هایی دانسته و آنان را به عنوان منابعی که باید رشد کنند نه مشکلاتی که باید مدیریت شوند می بیند (لرنر^۳، ۲۰۰۵:ص ۴۴ به نقل از حمد خانی و همکاران ۱۳۸۴). براساس این دیدگاه برنامه‌هایی برای نوجوانان تحت عنوان برنامه‌های تحول جوانی یا برنامه‌های تحول مثبت جوانی تعریف شده که بیشتر به عنوان آموزش داوطلبانه خارج از مدرسه تعریف می شود که هدفش ارتقای تحول کلی (نه فقط سلامت) و تحول مثبت سرمایه‌های تحولی (نه فقط

1. Toppinen-Tanner

2. Moeller

3. Lerner

اجتناب خطر) مانند تعلق خاطر، تاب آوری، شایستگی اخلاقی، معنویت، خودکارآمدی، هویت روشن و مثبت، اعتقاد به آینده، فرصت‌هایی برای مشارکت جامعه گرایانه و توانمندی‌هایی چون مسئولیت پذیری و پذیرش اجتماعی است.

برخی از این برنامه‌ها طولانی مدت و بعضی نیز شامل مشارکت سه ساعت یا بیشتر در هفته در کلوب‌ها یا سازمان‌های مربوط به مدرسه یا سازمان‌های اجتماعی و انجام کارهای داوطلبانه و خدمات اجتماعی است (لرنر، ۲۰۰۵: ص ۵۳ به نقل از محمد خانی و همکاران ۱۳۸۴)

پذیرش اجتماعی در واقع برآیند چندین پدیده اجتماعی دیگر همچون نفوذ اجتماعی، همنوایی، قضاوت اجتماعی و نگرش‌های افراد می‌باشد. لذا با توجه به زمینه ارائه شده می‌توان گفت پذیرش اجتماعی یعنی این که بیشتر مردم به منظور سازگار شدن با دیگران از زاویه دید آن‌ها بنگرند و مانند آن‌ها عمل کنند. به عبارت دیگر فرد می‌خواهد مورد توجه دیگران باشد و به خصوص اطرافیانش او را مورد توجه قرار دهند. همچنین پذیرش اجتماعی بر پاسخ‌ها و واکنش‌هایی اشاره دارد که افراد تمایل دارند با انجام آن و بر اساس هنجارهای فرهنگی، در اجتماع مورد پسند واقع شوند و مطلوبیت اجتماعی کسب کنند (ساربسکو^۱ و همکاران، ۲۰۱۲: ۴۰ به نقل از تقی زاده و همکاران ۱۳۹۳).

یکی از برنامه‌هایی که با هدف ارتقای مسئولیت پذیری اجتماعی بر مبنای رویکرد تحول مثبت جوانی شکل گرفته، مدل آموزش مسئولیت پذیری شخصی و اجتماعی (هلیسون^۲، ۲۰۰۳ به نقل از اسلامی ۱۳۹۱) است. این مدل که برنامه فعالیت بدنی (تربیت بدنی) است که هدفش آموزش

1. sarbesco

2. hilsoon

مسئولیت پذیری شخصی و اجتماعی به نوجوانان شهری است که اغلب در خطر پیشامدهای اجتماعی چون فقر، خشونت، مصرف مواد و مشکلات خانوادگی قرار دارند. در این مدل ارزش‌های مرتبط به مسئولیت پذیری اجتماعی احترام به احساسات و حقوق دیگران، همدلی و حساسیت اجتماعی است (اسکارتی^۱ و همکاران، ۲۰۱۰: ص ۳۹۰ به نقل از ابوطالبی ۱۳۹۸).

مسئولیت پذیری یکی از مهارت‌های اساسی و لازم برای هر شخصی است. مهارتی است اجتماعی که نقش آن در زندگی اجتماعی و شخصی از جمله مباحث مورد توجه دانشمندان به خصوص روان‌شناسان بوده است. مسئولیت پذیری در روند صحیح رشد هیجانی اجتماعی انسان از طریق فرایند جامعه پذیری در کودک توسط نخستین مربی او در خانواده شکل می‌گیرد و پس از ورود کودک به مدرسه، نهاد آموزشگاه وظیفه تقویت و تداوم آن را در روند رشد اجتماعی کودک به عهده دارد (لرنر، ۲۰۰۵: ص ۵۷ به نقل از حمد خانی و همکاران ۱۳۸۴).

مسئولیت پذیری سبب می‌گردد فرد برای انجام مطلوب همه فعالیت‌هایی که بر عهده اش گذاشته شده است، متعهد باشد و این الزام از درون فرد سرچشمه می‌گیرد. فردی که مسئولیت کاری را بر عهده می‌پذیرد قبول می‌کند یک سری فعالیت‌ها و کارها را انجام دهد و یا بر انجام این کارها توسط دیگران نظارت داشته باشد. به عبارت دیگر مسئولیت تعهدی است که انسان در قبال امری می‌پذیرد و کسی که کاری به او واگذار شده است، پیامد آن به عهده او است. مسئولیت پذیری در حوزه آموزش و پرورش به عنوان یک اصل تربیتی معرفی شده، و فرد در قبال شرایط به جای پیروی از فشارهای بیرونی از الزامات درونی تبعیت می‌کند و به دنبال پذیرش اجتماعی است (نوعی و همکاران، ۱۳۹۸: ۷۶).

مسئولیت پذیری و پذیرش اجتماعی در نوجوانان با بسیاری از رفتارهای مثبت و منفی اجتماعی از جمله رفتارهای پرخطر برای سلامتی شامل مصرف الکل، دخانیات و ماری جوانا، رفتارهای پرخطر جنسی، خشونت بین فردی، بزهکاری نوجوانی، بارداری نوجوانی و افت تحصیلی، گریز و ترک تحصیل و عملکرد تحصیلی مرتبط است و مطالعات مختلف تأثیرگذاری مسئولیت پذیری و پذیرش اجتماعی نوجوانان بر رفتارهای پرخطر را نشان داده اند (بنیارد^۱ و همکاران، ۲۰۰۶: ص ۱۳۱۷ حتی و همکاران ۱۳۸۸)

نتایج مطالعات نشان می‌دهد مسئولیت پذیری و پذیرش اجتماعی نه تنها عاملی مؤثر بر کاهش مصرف مواد در خود نوجوان است بلکه همچنین نوجوانان همه سنین در مصرف الکل، سیگار و بقیه مواد توسط دوستانشان مداخله می‌کنند به جای این که آن را نادیده بگیرند. مطالعه (مارتین^۲ و همکاران (۲۰۱۴) به نقل از زرین جوی الوار ۱۳۹۴) نیز نشان می‌دهد که مسئولیت پذیری اجتماعی نه تنها با مصرف مواد بلکه با رفتارهای پرخطر منجر به HIV نیز به طور منفی مرتبط است. همچنین مسئولیت پذیری و پذیرش اجتماعی این پتانسیل را نیز دارد که مسئله خشونت و خشونت پنهان در بین نوجوانان را حل کند (کونگسوان^۳ و همکاران، ۲۰۱۲: ۱۸۰ به نقل از زرین جوی الوار ۱۳۹۴).

علیرغم آموزه‌های غنی مسئولیت پذیری و پذیرش اجتماعی در بافت فرهنگی و دینی کشورمان و گستردگی مفهوم دیگری در این آموزه‌ها به نام محیط زیست، تاکنون برنامه آموزشی مبتنی برمسئولیت پذیری و پذیرش اجتماعی برای نوجوانان طراحی نشده و پژوهشی به بررسی تأثیر آموزش مبتنی بر نقش فرسودگی تحصیلی، مسئولیت پذیری و پذیرش اجتماعی

1. Benyard

2. martin

3. Kongsuwan

در پیش بینی رفتارهای پرخطر آنان نپرداخته است؛ لذا با توجه به اهمیت مداخلات جامعه نگر در حوزه رفتارهای پرخطر، و با در نظر گرفتن فقر پژوهشی در این زمینه، این مطالعه به بررسی نقش فرسودگی تحصیلی، مسئولیت پذیری و پذیرش اجتماعی در پیش بینی رفتارهای پرخطر در دانش آموزان دختر نوجوان می پردازد.

سوالاتی که در این اثر بوده است عبارتند از:

۱. نقش فرسودگی تحصیلی، در پیش بینی رفتارهای پرخطر در دختران نوجوان چیست؟
۲. نقش پذیرش اجتماعی، در پیش بینی رفتارهای پرخطر در نوجوانان دختر چیست؟
۳. نقش مسئولیت پذیری، در پیش بینی رفتارهای پرخطر در نوجوانان دختر چیست؟

اهمیت تحقیق

با توجه به اینکه مطالعات نشان دادند که اغلب رفتارهای پرخطر مانند مصرف الکل، مواد، سیگار، و رفتارهای جنسی نامطمئن در سنین قبل از ۱۸ سالگی شروع می شوند که سلامت افراد را به خطر می اندازد (برگمن و اسکات^۱، ۲۰۱۱: ۱۸۳ به نقل از زاده محمدی وهمکاران ۱۳۸۸)..

و در ایران اکثر موارد رفتارهای جنسی نامطمئن (۵۵/۶ درصد) در سنین ۱۶ تا ۲۱ سالگی رخ می دهند. سن شروع سیگار در ایران بطور میانگین ۱۶/۶ سال بوده و حداکثر نسبت معتادان کشور (۴۵/۷ درصد) در فاصله ۱۷ تا ۲۲